

המישה חומשי תורה¹

הקדמה

החלוקה המסורתית המקובלת של התורה שבכתב היא לחמישה חומשים. לחלוקה זו יש כמה נפקא מינות הלכתיות בדבר קדושת החומשים, כפי שנראה להלן. יש גם חלוקות אחרות של התורה, אך החלוקה העיקרית היא כאמור לחמישה חומשים. בעיון זה נתחקה אחר המקורות של החלוקה לחומשים, ואנסה לאפיין את המהות המיוחדת של כל אחד מן הספרים, כפי שעולה מן המדרשים ומדברי הראשונים והאחרונים.

א. 'תורה' – מגילה מגילה נכתבה או חתומה?

כיצד ומתי נכתבה כל התורה שבכתב? נחלקו בגמרא (גיטין ס ע"א) רבי יוחנן וריש לקיש. ריש לקיש אומר: תורה - חתומה ניתנה, ומשה רבנו שמע מפי הקב"ה את התורה, אך הוא העלה אותה על הכתב רק בשנת הארבעים, ועד אז לא נכתב כלום. רבי יוחנן אומר: תורה - מגילה ניתנה. התורה נכתבה במשך ימי שהותם במדבר, ממתן תורה עד פטירת משה רבנו, והפרשה הראשונה שנכתבה במגילה הייתה מבראשית עד מתן תורה.² גם לדעת ריש לקיש וגם לדעת ר' יוחנן לא ניתנו מסיני חמש מגילות. לפי הרשב"א,³ גם למאן דאמר 'חתומה ניתנה' יש מגילות שנכתבו לפני כן, כגון 'פרשיות שהיו צריכות לשעה היה כותבן, כדי שיראו וילמדו מתוך הכתב', וכוונת ריש לקיש היא שלא כל הפרשות נכתבו, ומשה חתם בשנת הארבעים את כל השאר. לפי התוספות⁴ למאן דאמר 'מגילה מגילה ניתנה', אין זה אומר שכל מגילה שקיבל משה רבנו כתב אותה מייד, כי יש פרשיות שבמציאות הן מוקדמות, והקב"ה רצה שתיכתבנה מאוחר יותר. לכן פרשה כזאת (מוקדמת) נכתבה רק אחרי שנאמרה הפרשה המאוחרת, ורק אז כתב את הפרשה המוקדמת. לפי דברי הגמרא, כולם מודים שיש שמונה פרשיות שנאמרו לו ונכתבו בשעתן, אך למאן דאמר חתומה ניתנה, כשמשו רבנו כתב את כל התורה, כתב עד אותן פרשיות, דילג עליהן וכתב את הפרשה הבאה.

1. גרסה מקוצרת של מאמר שהתפרסם לאחרונה בהוצ' מכון התורה והארץ בספר ניצני צבי, ח"א לחודשי השנה.
2. כך מפרש רש"י לגמ' גיטין ס ע"א.
3. חידושי הרשב"א, גיטין ס ע"א.
4. תוס', גיטין ס ע"א ד"ה תורה.

ב. המקורות הקדומים להמישה חומשים

במשנה לא נזכרת חלוקה לחומשים, אך בתלמודים ובמדרשים יש עשרות מקומות שבהם נזכרים חומשי תורה.⁵ בעיון זה אביא רק את המקורות שבהם ניכר דגש על המספר **חמש**, ומתכוונים לחלוקה לחמש, ולא רק כביטוי 'חמישה חומשי תורה' שמקובל לכנות בו את כלל התורה. החלוקה מופיעה לראשונה בפירוש במאמר אגדה בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א):

וכמסמרות נטועים - כמה מסמרים יהו בו? רבי יוחנן אמר חמישה כנגד **חמישה חומשי תורה**. רבי חנינא אומר שבעה, וכימך דבאך [שבעת ימי השבוע - פני משה].

ובגמרא (נדרים כב ע"ב) נאמר:

אלמלי חטאו ישראל לא ניתן להם אלא **חמישה חומשי תורה** וספר יהושע בלבד שערכה של א"י הוא.

וכך נאמר גם במדרש תהילים (בובר, מזמור א, ב): 'משה נתן **חמשה חומשי תורה** ודוד נתן חמשה ספרים שבתהלים⁶ לישראל'.

ג. שבעה ספרי תורה

במסכת שבת⁷ יש מחלוקת בין רשב"ג ורבי: האם יש חמישה ספרי תורה או שבעה? אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו שבעה ספרי תורה כמאן? כרבי. ומאן תנא דפליג עליה דרבי? רשב"ג.⁸

לפי הגמרא, אלו המחלקים את התורה לשבעה ספרים מחשיבים את פרשת 'ויהי בנסוע' כספר בפני עצמו, והפרשה הזו נבדלת על ידי הפסוקים שלפניה ואחריה בסימון נו"נין הפוכות. ואומר רש"י שספר 'וידבר' (במדבר) מחולק לשלושה חלקים: (1) מתחילת הספר עד פרשת 'ויהי בנסוע'; (2) הפרשה עצמה; (3) מפרשת 'ויהי בנסוע' עד סוף הספר.⁹ ואולם דווקא חלוקה זו מחזקת את החלוקה לחמישה חומשים, כפי שמביא רש"י שספר במדבר מתחלק לשלושה חלקים. רואים שזוהי חלוקת משנה, ולא חלוקה ראשית. מסקנה זו עולה גם מצורת ההפסק שבין הספרים: בספר התורה, הרווח שמניחים בין ספר לספר הוא ארבע שורות,¹⁰ ואילו בפרשת 'ויהי בנסוע' אין רווח, אלא ההפסק ניכר על ידי נו"נין הפוכות.

5. מגילה טו ע"א; סנהדרין מד ע"א; ויקרא רבה, מצורע פר' טז ס"ו; קהלת רבה, פר' א ס"י יג ד"ה ונתתי; קהלת רבה, פר' יב ס"י א; תנחומא, וישב ס"ב; מדרש תהילים, מזמור א פר' ב; ילקוט שמעוני, חיי שרה רמז קב; ועוד מדרשים רבים.
6. המזמורים שמתחילים בפרקים א, מא, עג, צ, קז.
7. שבת קטז ע"א.
8. על משמעות החלוקה לחמישה ושבעה ספרים בחסידות - שיחות הרבי מלובביץ', פרשת בהעלותך, סיוון תש"א.
9. ורשב"ג לא מקבל את החלוקה לשבעה ספרים.
10. בבא בתרא יג ע"ב.

ג. קדושת החומשים בהלכה

ישנן כמה הלכות בהקשר לקדושת החומש הנוגעות להתייחסות אליו כאל יחידה בפני עצמה. מותר לכתוב כל חומש בפני עצמו,¹¹ ואף על פי שאין כותבים את התורה מגילה מגילה, אלא אם כן דעתו להשלים - אין הדברים אמורים אלא בפחות מספר שלם. אבל ספר שלם כמו חומש הוא יחידה בפני עצמה.¹² כמו כן אין כותבים שני חומשים כאחד, ולא חומש ומחצה. אומנם יש הבדל בין קדושת ספר תורה שלם לקדושת חומש: ספר תורה שלם קדוש יותר מחומש, ולפיכך, מותר להניח ספר תורה על גבי חומשים, אבל אין מניחים חומשים על גבי ספר תורה.¹³ כמו כן גוללים ספר תורה במטפחות חומשים, ולא חומשים במטפחת ספר תורה, וכן אם מכרו חומשים, לוקחים בדמיהם ספר תורה, אך אם מכרו ספר תורה, אין לוקחים בדמיו חומשים. אומנם בירושלמי נאמר¹⁴ שתורה וחומשים - קדושה אחת הם. לכן מותר לכרוך חומשים במטפחות תורה, וכן לשים חומשים על גבי תורה. יש מהראשונים שכתבו שחומשים העשויים בגלילה כספר תורה הם כספר תורה לכל דבר, מלבד לעניין קריאה בציבור.¹⁵ וכתבו אחרונים¹⁶ שגם לדעה זו, יש עילוי לספר תורה על חומשים, שקוראים בו בציבור. ועוד, שמקיים בו מצוות כתיבת ספר תורה, מה שאין כן בחומשים.

אין עושים תורה חומשים - אין חולקים ספר תורה שלם לחומשים,¹⁷ מפני שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה.¹⁸ ואפילו לסוברים שקדושת ספר תורה וחומשים שווה, בכל אופן אסור לעשות מתורה חומשים, משום ביזיון.¹⁹ אבל עושים חומשים תורה, שאם יש לו חמישה חומשים כתובים, כל אחד בפני עצמו, מותר לתפורם יחד שיהיו תורה שלמה,²⁰ ובלבד שתהיינה מידתם ושיטתם שוות, שלא יהיה גיליון אחד גדול מחברו, ולא שבאחד שורות ארוכות ובאחד שורות קצרות.²¹

בכמה דברים החמירו בקדושת חומשים כמו בקדושת ספר תורה:

(1) בתשמיש המיטה - כתבו ראשונים שיש להחמיר לעשות מחיצה בפני חומשים, כמו בספר תורה,²² אם הם עשויים בגלילה.²³

11. רמב"ם, הל' ספר תורה פ"ז הי"ד; טור ושו"ע, יו"ד סי' רפג סעי' א.

12. ב"י, יו"ד סי' רפג.

13. מגילה כז ע"א; רמב"ם הל' ס"ת פ"י ה"ה.

14. ירושלמי מגילה פ"ג ה"א, לפי 'קרבן העדה' שם. אך ב'פני משה' ביאר שמדובר בחומשים שבאו מקדושת ס"ת.

15. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' קמד, והביאו ב"י, יו"ד סי' רפג.

16. שו"ת חתם סופר, יו"ד סי' רעט.

17. נחלת יעקב, על מסכת סופרים פ"ג ה"ג.

18. מסכת סופרים פ"ג ה"ג.

19. ירושלמי מגילה פ"ג ה"א.

20. ירושלמי שם, ומס' סופרים פ"ג ה"ג.

21. נחלת יעקב, שם.

22. תוס', ברכות כו ע"א ד"ה ס"ת; ב"י ושו"ע, או"ח סי' רמ סעי' ו.

23. ב"י שם.

- (2) לדעות שסוברות שקטן וספר תורה בידו מצטרף לעשרה,²⁴ כתבו ראשונים שגם בחומש העשוי בגלילה כספר תורה - מצטרף.²⁵
- (3) ארגז שנותנים בו חומש, יש לו דין תשמישי קדושה כמו שנותנים בו ספר תורה.²⁶

ד. מהותו וייחודו של כל חומש

השמות המקובלים של החומשים אינם מורים על מהותם של הספרים. שמו של כל חומש נגזר מהמילים הראשונות של הספר: **בראשית**, **שמות** (או ואלה שמות), **ויקרא**, **במדבר** (או וידבר), **דברים** (או ואלה הדברים).²⁷ במקורות יש גם שמות אחרים לספרים. במסכת עבודה זרה (כה ע"א) מכונה ספר בראשית 'ספר הישר'. בעל 'הלכות גדולות'²⁸ קורא לספר שמות 'החומש השני'. במשנה במסכת מגילה (פ"ג מ"ה) מכונה ספר ויקרא 'תורת כהנים'. הבבלי (יומא ע ע"א) קורא לספר במדבר 'חומש הפקודים'. במדרש (ב"ר פר' ג ס"ה) דברים הוא 'משנה תורה'.

ישנם מדרשים וגם ראשונים ואחרונים שעוסקים במילים שנוכחו חמש פעמים בתורה, בנביאים ובכתובים, או בחמישה מושגים סמוכים, שבהם הם מוצאים רמז לחמישה חומשי תורה. גם מתוך רמזים אלו עולה שיש שם ייחודי לכל חומש. לפעמים המדרש או הפרשן עצמו מפרט ומתאים את המילה החוזרת חמש פעמים לכל חומש, ולפעמים הרמז הוא לכלל התורה, ללא פירוט. במקורות להלן אנסה למצוא, בכל מקום שנרמזת בו התורה בכינוי 'חמישה חומשי תורה', כיצד מתאימה המילה החוזרת לכל חומש ומלמדת על ייחודו.

1. אורות התורה

המדרש העיקרי העוסק במפורש בענייננו הוא המדרש בתחילת 'בראשית רבה':²⁹

א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה כנגד חמשה חומשי תורה; ויאמר אלוקים יהי אור - כנגד ספר בראשית שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו. ויהי אור - כנגד ספר ואלה שמות שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה. וירא אלוקים את האור כי טוב - כנגד ספר ויקרא שהוא מלא הלכות רבות. ויבדל אלוקים בין האור ובין

24. ירושלמי ברכות פ"ז ה"ב.

25. תוס', ברכות מח ע"א ד"ה ולית.

26. מגילה כו ע"ב: 'זבילי דחומשי וקמטרי דספרי - תשמיש קדושה ניהו, ועי' רש"י שם.

27. בתרגום השבעים נקראים חמשת הספרים ע"ש הנושא העיקרי של כל ספר: **התהוות**, **בריאה** (Genesis); **יציאה** [ממצרים] (Exodus); **ספר הלויים** (Leviticus); **ספר הפקודים** (Numeri) **ומשנה תורה** (Deuteronomium) [שניים = deuteron]. כך גם בפשיטתא, שהוא תרגום התנ"ך לארמית-סורית: ספר בראשית - 'ספרא דברייתא' (ספר הבריאה); חומש שמות - 'מפקנא' (יציאה); חומש ויקרא - 'ספרא דכהנא'; חומש במדבר - 'ספרא דמנינא' (ספר המניין); חומש דברים שהוא 'משנה תורה' - 'תנין נימוסא' (החוק השני).

28. הרב שמעון קיירא, בעל הלכות גדולות, בהלכות הספד (הוצ' מכון ירושלים, עמ' תרצא) קורא לחמשת חומשי תורה: בראשית, **חומש שני**, ספר הכהנים, חומש הפקודים ומשנה תורה.

29. בראשית רבה פר' ג ס"ה.

החושך - כנגד **ספר במדבר** שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ. ויקרא אלוקים לאור יום - כנגד **ספר משנה תורה** שהוא מלא הלכות רבות. מתיבין חברייה לרבי סימון והלא [גם] ספר ויקרא מלא הלכות רבות? אמר להן אף הוא שנה בו דבר.

- לפי מדרש זה, **התורה כולה היא אור**, ובמסכת מגילה³⁰ נאמר: 'ליהודים היתה אורה... זו תורה'. אור זה מחולק לחמישה חלקים שכולם הם אורות:
- (1) **אור הבריאה**, וגם ראשיתה של ההיסטוריה האנושית ושל אבות האומה.
 - (2) **אורם של ישראל** שנגאלו, או אורה של הגאולה.
 - (3) **אור המקדש**³¹ וקדושת הכוהנים והזמנים.
 - (4) **אור ההשגחה האלוקית**, שמכוחה הבדיל הקב"ה ועשה דין. לא כל יוצאי מצרים זכו להיות מבאי הארץ, אלא רק הראויים מהם.
 - (5) **אור התורה והמצוות**.

2. התורה - מעלתם של ישראל

ה'שפת אמת'³², בביאורו ל'על הנסים' בחנוכה, מסביר שהמילה 'יד' שמופיעה חמש פעמים ב'על הנסים' מרמזת על חמישה חומשי תורה.³³ יש בכך רמז שהיוונים לא רצו לעקור רק את התורה, אלא גם את חמש המעלות שיש בישראל, שרמוזות בתפילה. וביתר פירוט:

- (1) גיבורים **ביד** חלשים - ספר בראשית, שמקודם היו גיבורים, אנשי שם, ונתקן אח"כ ע"י החלשים, שאחר המבול נתקטנו ונחלשו הדורות.
- (2) רבים **ביד** מעטים - ספר שמות, במתי מעט ירדו וכו'.
- (3) טמאים **ביד** טהורים - תורת כוהנים, שיש בו טהרתן של ישראל.
- (4) רשעים **ביד** צדיקים - ספר במדבר, שנמסרו הרשעים כדתן ואבירם ומרגלים ומעשה זמרי.
- (5) זדים **ביד** עוסקי תורתך - משנה תורה. וה' עזר לחשמונאי ובניו שגברו על היוונים, והצילו מעקירה את התורה כולה, ואת המעלות הישראליות שנרמזות בכל חומש. חידושו של ה'שפת אמת' שהספרים נקראים על שם ישראל, שהם מקבלי התורה, וחמשת החומשים מדגישים את מעלותיהם של ישראל - והחומשים הם: ספר החלשים

30. מגילה טז ע"ב.

31. גם על ויקרא וגם על דברים נכתב 'שהוא מלא הלכות רבות' (בשונה מספרי בראשית, שמות ובמדבר שיש שם הרבה פרשות שאינן הלכתיות). אולי אפשר לומר שבספר ויקרא יש ריבוי הלכות בעיקר בענייני מקדש וקדשיו, וזה מתאים לפסוק 'האור כי טוב', שמקום המקדש נקרא טוב - 'ההר הטוב הזה והלבנון', וברש"י: 'הטוב זה ירושלים והלבנון זה בית המקדש'. לעומתו ספר דברים מלא הלכות ומצוות בכל התחומים.

32. שפת אמת, חנוכה תרמז.

33. ייתכן שכוונתו שיד עצמה היא **חמש**, כי יש בה **חמש** אצבעות, והמילה 'יד' חוזרת **חמש** פעמים, וזהו רמז ל**חמישה חומשים** שרצו היוונים 'להשכיחם תורתך'.

(שתיקנו את הגיבורים שחטאו), ספר המעטים (שנהיו לעם רב), ספר הטהורים, ספר הצדיקים וספר עוסקי התורה.

3. התורה - חיבתו של הקב"ה לישראל

נאמר במדבר (ח, יט):

ואתנה את הלוויים נתונים לאהרון ולבניו מתוך בני ישראל לעבוד את עבודת בני ישראל באוהל מועד ולכפר על בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל נגף בגשת בני ישראל אל הקודש.

על פסוק זה מביא רש"י:

ואתנה וגו' חמשה פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה להודיע חיבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמניין **חמשה חומשי תורה** וכך ראיתי בב"ר.³⁴ בני ישראל הם החביבים,³⁵ והתורה ניתנה 'בשביל ישראל שנקראו ראשית'.³⁶ הלוויים הם הביטוי הבולט לחביבותם של ישראל, בהיותם משרתי ה' במקדש. גם במדרש זה נראה לי שאפשר לראות התאמה בין תוכן כל חומש להקשר שבו מופיעות המילים 'בני ישראל':

- (1) מתוך בני ישראל - זהו ספר בראשית, ספר היוחסין שמתאר את שלשלת האבות והשבטים, שמתוך כך אנו יודעים כיצד נוצר עם ישראל ושבט לוי.
- (2) ספר שמות - ששיאו הוא בניית המשכן, הוא המקום שבו עבדו הלוויים **עבודת בני ישראל באוהל מועד**.
- (3) ויקרא - תורת כוהנים, שמרכזו המשכן והקרבות, שמטרתם **לכפר על בני ישראל**.
- (4) במדבר - הוא חומש הפקודים, שנמנו פעמיים ולא באופן ישיר, כדי **שלא יהיה בהם נגף**.

(5) ודברים - הם בדרך לארץ ישראל, **בגשת בני ישראל אל הקודש**. לפי מדרש זה, הקב"ה מראה את חיבתו לבני ישראל ע"י נתינת התורה. חיבה זו מתפרטת לחיבת יצירתם, עבודתם, כפרת עוונותיהם, קיומם והבאתם אל ארץ ישראל.

4. התורה ניתנה לאוכלי המן

בפרשת ירידת המן³⁷ נזכרת המילה 'מן' חמש פעמים:

ויראו בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו **מן** הוא כי לא ידעו מה הוא... ויקראו בית ישראל את שמו **מן**... קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר **מן** והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם... ובני ישראל אכלו את **המן** ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת. את **המן** אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען.

34. בב"ר לא נמצא. רק בויקרא רבה, פר' ב ס" ד; אך שם נזכרת הכפילות להודיע חיבתן של ישראל, ולא נזכרים חמשת חומשי התורה.

35. אבות פ"ג מי"ד.

36. רש"י, בראשית א, א (מהד' שעוועל) ע"פ ויקרא רבה, פר' לו ס" ד; תנא דבי אליהו יז: 'ישראל קדושים קודמין' (לתורה).

37. שמות טז, טו-לו.

רבנו בחיי, בפירושו לתורה (במדבר טז, כג), כותב כך:
 ותמצא בכאן בפרשת המן ה' פעמים מן, כנגד מה שהזכיר בפרשת בראשית ה'
 פעמים אור, וזהו לרמוז, כי המן הוא תולדת האור והאור יסוד המן.
 ובמקום אחר (שם, ד) הוא כותב:

וצריך אתה לדעת כי כשם שהמן היה מאכל גופני קיים תולדת האור העליון, ונתן
למקבלי התורה [כנגד חמישה חומשי תורה]³⁸ כדי לזכר שכלם ולעלות השגתם
 בידיעת השי"ת.³⁹

גם כאן נראה שאפשר לראות את ההתאמה בין המילה 'מן' והקשרה בפסוק לכל חומש
 (לפי הסדר):

- (1) 'מן הוא כי לא ידעו מה הוא' - בריאה חדשה - **בראשית**.
 - (2) 'ויקראו בית ישראל את שמו מן' - סיפורו של בית ישראל - **שמות**.
 - (3) 'מלא העומר מן והנח אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם' - המשכן ועבודותיו - **ויקרא**.
 - (4) 'ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה' - הליכה ארבעים שנה - **במדבר**.
 - (5) 'את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען' - הכנות לכניסה לא"י - **דברים**.
- לפי פירוש זה, חמשת החומשים הם: ספר הבריאה, סיפור בניינו של עם ישראל ממצרים ועד נתינת התורה, ספר עבודת המשכן, ההליכה במדבר, וסיום המסע על סף הכניסה לארץ.

5. התורה - ארבעה חומשים 'של ראש' וחומש אחד 'של יד'

גוון נוסף מוסיף השפת אמת:⁴⁰ תפילין הוקשו לתורה, שנאמר 'למען תהיה תורת ה'
 בפין',⁴¹ ובהקשר לכך הוא כותב:

ואיתא, הוקשה כל התורה לתפילין. והמניח תפילין כעוסק בתורה. כמו שיש תורה
 בדיבור כן במעשה. וע"ז רמזו לא המדרש עיקר אלא המעשה. והנה פרשיות אלו
 שבתפילין הם **נגד חמשה חומשי תורה** - ד' פרשיות בשל ראש. ושל יד, כמו
 משנה תורה, שכולל כל הספרים שמקודם.

כאן יש השוואה בין התפילין לתורה, עם חלוקה פנימית בין ספר דברים לארבעת
 החומשים האחרים. ראשית, משנה תורה כולל את כל ארבעת החומשים, כמו הקלף
 האחד שנמצא בבית אחד בתפילין של יד, שכתובים בו כל ארבע הפרשות הכתובות
 בתפילין של ראש בארבעה בתיים, בארבעה קלפים. שנית, אפשר ללמוד מהשוואה זו

38. פרשנות שלי, ולפיה כוונת רבנו בחיי שרמזו כאן ה' פעמים 'מן' גם כנגד חמישה חומשי תורה, כי אחרי שכותב שהמן הוא תולדת האור, הוא מוסיף שתולדת האור נתן **למקבלי התורה**. לכן הזכיר את המדרש בב"ר שהובא לעיל, שהמילה 'אור' נכפלה ה' פעמים כנגד חמישה חומשי תורה.

39. בתנחומא בשלח סי' כ: 'לא ניתנה תורה לידרש אלא לאוכלי המן'. ההסבר שם הוא שאין טרדות פרנסה. וכאן מחדש רבנו בחיי שהמן עצמו מזכך את השכל ומעלה את השגתם של האוכלים אותו, בידיעת ה'.

40. שפת אמת, פר' בא תרנ"ו, ד"ה בעניין.

41. שמות יג, ט.

שכל התורה הכתובה בארבעת החומשים עוברת לביצוע מעשי - מהראש ליד, וכל מטרת התורה - לקיימה בארץ. ספר דברים מכין את עם ישראל להוציא מן הכוח אל הפועל את כל המצוות והתורה, ו'משנה תורה' הוא מכפלת כוח, כמו 'כסף משנה', כי הקיום של התורה בארץ הוא בבחינת תפילין של יד, שיש לו איכות של עבודת ה' בשלמות, כי מחברת מחשבה למעשה.⁴²

ה. המישה מי יודע?

המהר"ל מפראג⁴³ מסביר מהי המשמעות של המספר חמש: כי לכך נגלה בסנה, מה הסנה יש לו חמש עליו, כך ישראל נגאלו בשביל האבות אברהם יצחק ויעקב, ובשביל משה ואהרן. ביאור זה, כי הגלות הוא פיזור האומה שהיא בגלות ואין להם התאחדות כלל, והגאולה היא הפך זה, שהיא קבוץ והתאחדות אותם שהיו פזורים ומפורדים, ולפיכך מספר ארבע מתייחס לגלות, לפי שמספר הארבע הוא נגד ארבע רוחות, שהפיזור הוא בד' רוחות, וחמשה הוא מספר מתייחס אל הגאולה, וזה כי החמשה ארבע לארבע רוחות ואחד באמצע, ואחד שהוא באמצע הוא מאחד כל הארבע,⁴⁴ שכל דבר מתאחד על ידי אמצעי המאחד, ולפיכך חמשה הם אגודה, כמו ששינוי במסכת אבות, מנין לחמישה שיושבים ועוסקים בתורה וכו', שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה.⁴⁵ לפי יסוד זה, מסביר המהר"ל⁴⁶ גם את חמשת הקולות במתן תורה, ולאור זה הוא מסביר גם את המאמר הבא:

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמישה קולות שנאמר: קול ששון... קול אומרים הודו את ה' צבאות ואם משמחו מה שכרו? אמר רבי יהושע בן לוי זוכה לתורה שנתנה בחמישה קולות.⁴⁷

אם המספר ארבע מסמל פיזור וגלות כמו ארבע רוחות, הרי המספר חמש מסמל את הכינוס והגאולה, והוא הנקודה הפנימית המאחדת. לכן שמחת חתן וכלה ומעמד הר סיני הינם מעמדות שיש בהם ממד אינטימי של התכנסות אל הבית פנימה. לפי המהר"ל אפשר להבין מדוע התורה התחלקה לחמישה חומשים: אף שיש בספרים אלו יסודות שונים ומגוונים, הרי כולם מתכנסים סביב הנקודה המרכזית של התגלות ה' בעם ישראל, ביצירתם המיוחדת, בהתגלות לאבות האומה ובהוצאתם מגלות מצרים. שיא המפגש היה

42. רמב"ן, ויקרא יט, כה.

43. מהר"ל, גבורות השם, פרק כג.

44. וכך גם בנצח ישראל, פרק א.

45. שמעתי מפי הרב יהושע ויצמן, שעל פי יסוד זה של המהר"ל, שהמספר חמש מסמל את נקודת האיחוד של כוחות מפוזרים, ניתן להבין מדוע במשניות במסכת עירובין פ"ו מ"ו ומ"ח ובגמ' עירובין עב ע"ב מביאים דוגמאות של חמש חבורות או חמש חצרות בדיני עירוב: תפקיד העירוב הוא לייצר מקום המאחד את כל החצרות מסביבו.

46. תפארת ישראל, פרק ל.

47. ברכות ו ע"ב.

במתן תורה, שביטא את קשר ברית הנישואים בין הקב"ה לישראל, ותוך כדי הקולות של מעמד הר סיני וקולות השמחה של 'נישואין' אלו, נתן לנו חמישה חומשים, שהם מתאחדים לאגודה אחת, היא התורה הקדושה.⁴⁸

48. הרב קוק באורות הקודש, ח"א עמ' עג פסקה נז, מביא שהמספר חמש שייך לעולם הרוחני. בלימוד התורה יש חמש דרכים: א - שיטה, ב - ריהטא, ג - גירסא, ד - לימוד, ה - עיון. 'ודוגמת חמשת הדרכים שבתורה, יש כמותם בעבודה, בהדרכה ובתפלה. והחיים הרוחניים בכללותם מתפשטים ע"פ חלוקה מוטבעת זו, וגם החיים המעשיים הנם בערך זה מסומנים. חמשה חומשי תורה, חמשה ספרי תהלים, וחמשה ברכי נפשי. חמשה חלקי הנשמה, נפש רוח נשמה חיה יחידה, וחמשת הפרצופים הסודיים, וחמשת העולמות, הנם עולים בחוברת עם הדרכה זו, הלימודית והמעשית.'